

ΠΕΙΘΩ

Πειθώ: η δύναμη και η ικανότητα να υποστηρίξουμε αποτελεσματικά την άποψή μας να κάνουμε τον αναγνώστη ή τον ακροατή μας να συμφωνήσει μ' αυτήν και να την αποδεχτεί.

Τρόποι πειθούς

Επίκληση στη <u>λογική</u>	Επίκληση στο <u>συναίσθημα</u> (του δέκτη)	Επίκληση στο <u>ήθος</u> του (πομπού) και την <u>αυθεντία</u>
↓	↓	↓
επιστρατεύουμε ως μέσα τα <u>επιχειρήματα</u> και τα <u>τεκμήρια</u>	καταφεύγουμε σε διάφορες τεχνικές για να <u>επηρεάσουμε</u> <u>συναισθηματικά το δέκτη</u>	μεταχειριζόμαστε ποικίλα μέσα για να παρουσιάσουμε ως αξιόπιστοι

A. Επίκληση στη λογική

1. Επιχειρήματα και τεκμήρια

Μέσα της πειθούς ----> τα επιχειρήματα και τα τεκμήρια

Επιχείρημα

Κάθε λογικός συλλογισμός ή σειρά συλλογισμών, που παρουσιάζεται για τη στήριξη ή την ανατροπή μιας θέσεως και καταλήγει σε αιτιολογημένο συμπέρασμα. Είναι λογικές προτάσεις σε κλιμακωτή σειρά για την απόδειξη μιας θέσης, μία σειρά λογικών προτάσεων / κρίσεων με την εξής δομή:

Μία ή περισσότερες προτάσεις, **οι προκείμενες** λειτουργούν ως βάση για την αποδοχή μιας άλλης πρότασης η οποία ακολουθεί λογικά τις προκείμενες, **το συμπέρασμα**.

Παράδειγμα :

Προκείμενες

Τα φάρμακα που έχουν επικίνδυνες παρενέργειες πρέπει να αποσύρονται από την κυκλοφορία. Το φάρμακο Χ αποδείχτηκε ότι έχει επικίνδυνες παρενέργειες.

Συμπέρασμα

Άρα το φάρμακο Χ πρέπει να αποσυρθεί από την κυκλοφορία.

Τεκμήρια

Συγκεκριμένα στοιχεία που χρησιμοποιούνται από τον πομπό για να υποστηρίξει τα επιχειρήματά του. Τα στοιχεία αυτά αναφέρονται σε μία ορισμένη εμπειρία (είδη τεκμηρίων): παραδείγματα, αλήθειες, γεγονότα, αυθεντικές στατιστικά στοιχεία, έρευνες κτλ.

Συλλογισμός

Η διαδικασία ή η μέθοδος με την οποία ο νους καταστρώνει ένα επιχειρήμα.

ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΗ ΛΟΓΙΚΗ

Π.χ.

Στο σχολείο βαρύνει περισσότερο ο χρησιμοθηρικός χαρακτήρας της εκπαίδευσης, δηλαδή η τελευταία λογίζεται ως προθάλαμος για την επαγγελματικά αποκατάσταση. Έτσι, όμως, παραγνωρίζεται ο ευρύτερος κοινωνικός της ρόλος. Δε λαμβάνονται επαρκώς υπόψη οι σύγχρονες ανάγκες, πνευματικές, ηθικές και κοινωνικές. Η εκπαίδευση, λοιπόν, αντιμετωπίζεται σήμερα με επιπολαιότητα.

Ενδεικτική απάντηση:

Στο παραπάνω απόσπασμα ο βασικός τρόπος πειθούς είναι η επίκληση στη λογική του δέκτη μέσω ενός επιχειρήματος. Το επιχειρήμα αυτό αποτελείται από τις προκείμενες (1. Στο σχολείο βαρύνει ... για την επαγγελματικά αποκατάσταση, 2. Έτσι, όμως, παραγνωρίζεται ο ευρύτερος κοινωνικός της ρόλος, 3. Δε λαμβάνονται επαρκώς υπόψη οι σύγχρονες ανάγκες, πνευματικές, ηθικές και κοινωνικές) και το συμπέρασμα (Η εκπαίδευση, λοιπόν, αντιμετωπίζεται σήμερα με επιπολαιότητα).

Προσοχή:

Όταν υπάρχουν τεκμήρια δίνουμε πάντα το είδος τους, δηλαδή αν είναι παραδείγματα, έρευνες, γεγονότα κτλ.

2. Ανάπτυξη επιχειρηματολογίας με την παραγωγική και την επαγωγική μέθοδο

Είδη συλλογισμών

ως προς την πορεία της σκέψης

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΣ	ΕΠΑΓΩΓΙΚΟΣ
Όταν η σκέψη ξεκινά από προκείμενες γενικές, που περιέχουν κανόνες, ορισμούς, φυσικούς νόμους, αρχές κτλ. και καταλήγει σε ένα	Όταν η σκέψη ξεκινά από προτάσεις αναφερόμενες στο μερικό και το συγκεκριμένο, για να οδηγηθεί, μετά από την εξέταση ενός περιορισμένου

<p>συμπέρασμα για το μερικό και το συγκεκριμένο.</p> <p>ΓΕΝΙΚΟ, ΟΛΟΝ → ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ</p>	<p>αριθμού περιπτώσεων, σε ένα συμπέρασμα για όλες τις παρεμφερείς περιπτώσεις.</p> <p>ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ → ΟΛΟΝ, ΓΕΝΙΚΟ</p>
<p>π.χ. Οι πλανήτες είναι ετερόφωτα σώματα. Η γη είναι πλανήτης. Άρα, η γη είναι ετερόφωτο σώμα.</p>	<p>π.χ. Η μηλιά, η αχλαδιά είναι οργανισμοί. Η μηλιά, η αχλαδιά είναι φυτά. Άρα, τα φυτά είναι οργανισμοί.</p>

ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Π.χ.

Πολλοί υπεύθυνοι του Άουσβιτς ήταν αναγνώστες του Γκαίτε και λάτρεις του Μπραμς. Δεν πιστεύω ότι η διάδοση της λογοτεχνικής παιδείας και της μουσικής καλλιέργειας συντελεί στην πρόοδο του καλού.

Ενδεικτική απάντηση:

Η συλλογιστική πορεία του παραπάνω συλλογισμού είναι επαγωγική. Ξεκινά από το ειδικό και το επιμέρους, δηλαδή την ενασχόληση των υπευθύνων του Άουσβιτς με το Γκαίτε και τον Μπραμς, και καταλήγει στο γενικό, στη γενική αρχή και θέση ότι «η διάδοση της λογοτεχνικής παιδείας και της μουσικής καλλιέργειας δεν συντελεί στην πρόοδο του καλού».

ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟ:

- **Παραγωγική:** ξεκινά ο συγγραφέας από τη γενική αρχή / κρίση και προχωρά στα επιμέρους αποδεικτικά στοιχεία και στην αιτιολόγηση - τεκμηρίωση του επιχειρήματος.
- **Επαγωγική:** ο συγγραφέας από τα επιμέρους στοιχεία και τεκμήρια καταλήγει στο γενικό συμπέρασμα, τη γενική θέση / κρίση.

ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ:

- **Παραγωγική:** στον πρόλογο ξεκινά ο συγγραφέας από τη γενική αρχή / κρίση (π.χ. η βία είναι καταδικαστέα ατομική και κοινωνική πράξη) και προχωρά στα επιμέρους αποδεικτικά στοιχεία και στην αιτιολόγηση - τεκμηρίωση του επιχειρήματος. Στον επίλογο θέτει συμπέρασμα που αφορά σε επιμέρους θέμα ή στοιχείο (π.χ. η καταδίκη της τρομοκρατίας των φονταμενταλιστών).
- **Επαγωγική:** στον πρόλογο ξεκινά ο συγγραφέας από ένα επιμέρους θέμα ή στοιχείο (π.χ. ένα παράδειγμα τρομοκρατικής επίθεσης). Στον επίλογο καταλήγει σε μια γενική αρχή-θέση, θέτει συμπέρασμα που αφορά το όλον (π.χ. η βία είναι καταδικαστέα).

Είδη συλλογισμών

ως προς το είδος των προτάσεων

Α. ΚΑΤΗΓΟΡΙΚΟΣ	Β. ΥΠΟΘΕΤΙΚΟΣ	Γ. ΔΙΑΖΕΥΚΤΙΚΟΣ
Οι προκείμενες και το συμπέρασμα είναι κατηγορικές προτάσεις	Έστω και μία προκείμενη είναι υποθετική πρόταση	Έστω και μία προκείμενη περιέχει διάζευξη
Π.χ. Οι πλανήτες είναι ετερόφωτα σώματα. Η γη είναι πλανήτης. Άρα, η γη είναι ετερόφωτο σώμα.	Π.χ. Αν ο μαθητής δεν διαβάσει επαρκώς, θα αποτύχει στις εξετάσεις. Ο Νίκος δε διαβάζει έως τώρα επαρκώς. Άρα, είναι πιθανό ο Νίκος να αποτύχει στις εξετάσεις.	Π.χ. Αυτός που επιδιώκει να γίνει γιατρός το κάνει ή από αγάπη για το συνάνθρωπο ή από ερευνητικό επιστημονικό ενδιαφέρον. Ο Νίκος δεν αγαπά ιδιαίτερα την έρευνα. Άρα, επιδιώκει την ιατρική επειδή αγαπά το συνάνθρωπο.

3. Αξιολόγηση του επιχειρήματος

Για να αξιολογήσουμε την αποδεικτική ισχύ των επιχειρημάτων μας ή για να ανασκευάσουμε τα επιχειρήματα κάποιου άλλου, ελέγχουμε:

α. → αν οι προκείμενες είναι αληθείς, αν δηλαδή ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

→ αν οι προκείμενες είναι γενικά αποδεκτές αλήθειες (π.χ. η γη γυρίζει γύρω από τον ήλιο) ή προσωπικές γνώμες (π.χ. ο συναγωνισμός στα αθλήματα ενθαρρύνει τη βία).

β. → αν το συμπέρασμα απορρέει με λογική αναγκαιότητα από τις προκείμενες, οπότε το επιχείρημα θεωρείται έγκυρο.

Εγκυρότητα, αλήθεια, ορθότητα ενός επιχειρήματος

Η εγκυρότητα του επιχειρήματος

Ένα επιχείρημα θεωρείται έγκυρο όταν οι προκείμενες οδηγούν με λογική αναγκαιότητα σε ένα βέβαιο συμπέρασμα. Η λογική μορφή του επιχειρήματος αφορά τη σύμφωνα με καθορισμένους κανόνες σχέση μεταξύ των προκειμένων και του συμπεράσματος.

Η αλήθεια του επιχειρήματος

Εξαρτάται από το περιεχόμενο του, και συγκεκριμένα αφορά τη νοηματική σχέση προκειμένων και συμπεράσματος με την πραγματικότητα.

Αν προκειμένες και συμπέρασμα ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

↓
θεωρούνται αληθείς κρίσεις / προτάσεις

Η ορθότητα του επιχειρήματος

Ένα επιχείρημα είναι λογικώς ορθό, όταν είναι συγχρόνως έγκυρο και οι προκειμένες του αληθείς.

Έγκυρότητα + Αλήθεια → Ορθότητα

Απόδειξη: ο συλλογισμός που δίνει ορθό συμπέρασμα

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ

Π.χ.

Η θάλασσα είναι νερό.

Το νερό σταματά τη δίψα.

Άρα, η θάλασσα σταματά τη δίψα.

Ενδεικτική απάντηση:

Το παραπάνω επιχείρημα έχει εγκυρότητα, αφού οι προκειμένες (1. Η θάλασσα είναι νερό, 2. Το νερό σταματά τη δίψα) οδηγούν με λογική αναγκαιότητα στο συμπέρασμα (Άρα, η θάλασσα σταματά τη δίψα). Δεν έχει, όμως, αλήθεια, αφού η πρώτη προκειμένη και το συμπέρασμα δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Συγκεκριμένα, η θάλασσα είναι «νερό» με συγκεκριμένη χημική σύνθεση και έτσι, δε σταματά τη δίψα. Το επιχείρημα, λοιπόν, αντιβαίνει στον ορθό λόγο, δεν έχει ορθότητα.

Παραλογικοί συλλογισμοί

Τα συλλογιστικά σχήματα που αντιβαίνουν στον ορθό λόγο και δεν έχουν αποδεικτική αξία.

Χαρακτηριστικό τους: εξωτερικές ομοιότητες με τα έγκυρα → επηρεάζουν το δέκτη και παραπλανούν το δέκτη.

Οφείλονται: σε λογικά σφάλματα ή σε πρόθεση εξαπάτησης → λογική παγίδα του πομπού προς το δέκτη.

Σόφισμα

Ο παραλογικός συλλογισμός που οφείλεται σε πρόθεση εξαπάτησης, σε λογική παγίδα που στήνει ο πωμπός στο δέκτη.

Π.χ. «Ο ρόλος του ισχυρότερου είναι να στοχεύει πάντα στην κυριαρχία επί του αδύναμου κι όχι να αφομοιώνεται απ' αυτόν, θυσιάζοντας έτσι άσκοπα τη δική του υπεροχή. Κάθε φυλή οφείλει να διατηρεί και να προστατεύει την καθαρότητά της: η αλεπού είναι πάντα μια αλεπού, η χήνα μια χήνα, η τίγρης μια τίγρης».

Χίτλερ

Στο παραπάνω απόσπασμα, για να δημιουργηθεί στο λαό η αίσθηση της φυλετικής και εθνικής υπεροχής, χρησιμοποιείται η **μεταφορική αναλογία**: συγκρίνονται οι διαφορές των ζώων μ' αυτές των ανθρώπων. Παρουσιάζεται καταχρηστικά ως λογικό επιχείρημα και πρόκειται για **σόφισμα** με στόχο την **εξαπάτηση του λαού, τη χειραγώγησή του μέσω της παραπλάνησης**.

Π.χ. «Θέλω μια νεολαία απότομη και σκληρή... Πρέπει να υπομένει τον πόνο. Δεν πρέπει να υπάρχει σ' αυτήν κανένα ίχνος αδυναμίας ή τρυφερότητας. Το ελεύθερο και υπέροχο αγρίμι πρέπει να αναλάβει στα μάτια της. Δυνατή και όμορφη, έτσι ονειρεύομαι τη νεολαία μου... Θέλω να δημιουργήσω μια αθλητική νεολαία... Έτσι θα έχω μπροστά μου τον καθαρό και ευγενικό καρπό της φύσης».

Χίτλερ

Στο παραπάνω απόσπασμα η αντοχή στον πόνο ταυτίζεται με την παντελή έλλειψη τρυφερότητας, δηλαδή την κοινωνική αναλγησία, την έλλειψη ανθρωπιάς. Η νεολαία συγκρίνεται με αγρίμι (**μεταφορική αναλογία-σόφισμα**). Η έννοια και η αξία του αθλητισμού **παραποιείται**, αφού ταυτίζεται με τη σκληρότητα· το ίδιο και η ευγένεια, ο εξευγενισμός του ανθρώπου. Το **συμπέρασμα για τον καθαρό και ευγενικό καρπό της φύσης δεν προκύπτει από αληθείς προκειμένες· έχει λογική σχέση μ' αυτές, όχι όμως ουσιαστική και πραγματική αλλά επιφανειακή, τυπική**. Ο προπαγανδιστικός λόγος στηρίζεται στα **σόφισμα** με τη συνειδητή παραποίηση εννοιών που έχει ως στόχο την **εξαπάτηση του δέκτη**.

ΣΟΦΙΣΜΑ

Π.χ.

Πολλοί υπεύθυνοι του Άουσβιτς ήταν αναγνώστες του Γκαίτε και λάτρεις του Μπραμς. Δεν πιστεύω ότι η διάδοση της λογοτεχνικής παιδείας και της μουσικής καλλιέργειας συντελεί στην πρόοδο του καλού.

Γρηγοράκης Σωτήρης, Θεωρητικό Φροντιστήριο ΛΟΓΟΣ, Κονδύλη 1, Μαρούσι

Ενδεικτική απάντηση:

Ο παραπάνω συλλογισμός έχει εγκυρότητα, γιατί η προκείμενη (Πολλοί υπεύθυνοι του Άουσβιτς ήταν αναγνώστες του Γκαίτε και λάτρεις του Μπραμς) οδηγεί με λογική αναγκαιότητα στο συμπέρασμα (Δεν πιστεύω ότι η διάδοση της λογοτεχνικής παιδείας και της μουσικής καλλιέργειας συντελεί στην πρόοδο του καλού). Δεν έχει όμως, αλήθεια, γιατί μόνο από μία περίπτωση, αυτήν των υπευθύνων του Άουσβιτς, δεν μπορεί να προκύψει ασφαλές συμπέρασμα για το όλον, το σύνολο των ανθρώπων. Επομένως, το επιχείρημα δεν είναι ορθό, αλλά παράλογο. Μάλιστα, αποτελεί και σόφισμα, γιατί στοχεύει στην εξαπάτηση του δέκτη, την παραπλάνησή του, ώστε να αρνηθεί την αναγκαιότητα της καλλιτεχνικής παιδείας.

Τα τρία είδη του επαγωγικού συλλογισμού

α. Γενίκευση

Π.χ.

1.

Το σώμα α θερμαίνόμενο διαστέλλεται.

Το σώμα β θερμαίνόμενο διαστέλλεται.

Το σώμα γ θερμαίνόμενο διαστέλλεται.

Τα σώματα α, β, γ...είναι μέταλλα.

Άρα, όλα τα μέταλλα θερμαίνόμενα διαστέλλονται.

Πρόκειται για **ασφαλή γενίκευση (τέλεια επαγωγή)**.

2.

Οι Γάλλοι είναι αγενείς. Στο περσινό μου ταξίδι στο Παρίσι ένας τελωνειακός υπάλληλος μου φέρθηκε αγενέστατα.

Πρόκειται για **επισφαλή, βεβιασμένη γενίκευση (ατελής επαγωγή)**. Σε αυτήν **στηρίζονται οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα**.

β. Αίτιο - αποτέλεσμα

- Η αιτία είναι **συνχρονως αναγκαία** (το αποτέλεσμα δεν προκύπτει χωρίς αυτήν) **και επαρκής για το αποτέλεσμα** (αρκεί μόνο αυτή για να προκληθεί το αποτέλεσμα).

Π.χ. απαιτείται, θερμοκρασία $100^{\circ} C$ και κανονικές συνθήκες ατμοσφαιρικής πίεσης για το βρασμό του νερού.

- Η αιτία είναι **αναγκαία, αλλά δεν είναι επαρκής**.

Π.χ. Το κρύο είναι αναγκαία προϋπόθεση, για να χιονίσει, αλλά δεν αποτελεί επαρκή αιτία.

- Η αιτία είναι **επαρκής αλλά όχι αναγκαία**.
Π.χ. Το κάπνισμα είναι επαρκής αιτία για τον καρκίνο των πνευμόνων αλλά όχι αναγκαία.
- **γ. Αναλογία**
- **Κυριολεκτική:** συγκρίνονται αντικείμενα με βασικές και συχνά εμφανείς ομοιότητες. Χρησιμοποιείται στην πειθώ με επιχειρηματολογία, επίκληση στη λογική.
Π.χ. «Από την αγόρευση ενός μέλους του Αμερικανικού Κογκρέσσου: Αν είχαμε διδαχτεί ένα μάθημα απ' το Βιετνάμ, δε θα έπρεπε να εμπλακούμε στρατιωτικά στην Κεντρική Αμερική ούτε στη Μέση Ανατολή. Και στις δυο αυτές περιπτώσεις, η παρουσία μας εκεί είναι ανεπιθύμητη και ο λαός μας αντιδρά στη στρατιωτική επέμβαση της χώρας μας...»
- **Μεταφορική:** συγκρίνονται τελείως διαφορετικά αντικείμενα και αποκαλύπτονται απροσδόκητες αναλογίες μεταξύ τους. Χρησιμοποιείται για διασαφήνιση ή επεξήγηση αλλά και στην πειθώ με επίκληση στο συναίσθημα.
Π.χ. «Το ποδόσφαιρο είναι σαν τη ζωή. Διδάσκει στα παιδιά τη συνεργασία, την υπευθυνότητα και την επίμονη προσπάθεια μέχρι την τελική νίκη. Αυτά τα μαθήματα μας δίνει και η ζωή. Γι' αυτό προτείνω να διδάσκεται το ποδόσφαιρο υποχρεωτικά στο σχολείο».

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΠΑΓΩΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ

Ελέγχουμε κανονικά την εγκυρότητα και έπειτα, ως προς την αλήθεια, ελέγχουμε αν ισχύει μία από τις παραπάνω τρεις περιπτώσεις (γενίκευση, αίτιο-αποτέλεσμα, αναλογία). Π.χ. αν η γενίκευση είναι βεβιασμένη, δεν υπάρχει αλήθεια.

Από τη διαπίστωση ή μη της αλήθειας προκύπτει και η ορθότητα, δηλαδή η τέλεια ή η ατελής επαγωγή.

Π.χ.

Πολλοί υπεύθυνοι του Άουσβιτς ήταν αναγνώστες του Γκαίτε και λάτρεις του Μπραμς. Δεν πιστεύω ότι η διάδοση της λογοτεχνικής παιδείας και της μουσικής καλλιέργειας συντελεί στην πρόοδο του καλού.

Ενδεικτική απάντηση:

Ο παραπάνω επαγωγικός συλλογισμός έχει εγκυρότητα, γιατί η προκείμενη (Πολλοί υπεύθυνοι του Άουσβιτς ήταν αναγνώστες του Γκαίτε και λάτρεις του Μπραμς) οδηγεί με λογική αναγκαιότητα στο συμπέρασμα (Δεν πιστεύω ότι η διάδοση της λογοτεχνικής παιδείας και της μουσικής καλλιέργειας συντελεί στην πρόοδο του καλού). Δεν έχει όμως, αλήθεια, γιατί μόνο από μία περίπτωση, αυτήν των υπευθύνων του Άουσβιτς, δεν μπορεί να προκύψει ασφαλές συμπέρασμα για το όλον, το σύνολο των ανθρώπων. Επομένως,

πρόκειται για βεβιασμένη γενίκευση. Το επιχείρημα δεν είναι ορθό, αλλά παράλογο, μια ατελής επαγωγή.

Χαρακτηρίζουμε έναν συλλογισμό:

- α) ως προς την πορεία του (παραγωγικός -επαγωγικός και σπάνια αναλογικός),
 β) ως προς το είδος των προτάσεών του (κατηγορικός, υποθετικός, διαζευκτικός).
 γ) Για να είμαστε απόλυτα καλυμμένοι, καλό θα ήταν στο χαρακτηρισμό ενός συλλογισμού να εντάξουμε και την αξιολόγησή του (εγκυρότητα, αλήθεια, ορθότητα)

4. Σημασία και αξιολόγηση των τεκμηρίων

Τα τεκμήρια → επεξεργασμένα στοιχεία (επιστημονικά, στατιστικά κ.α.).

Ανεξέλεγκτα και ανεπεξέργαστα στοιχεία → παραπλανητικά, γιατί εμφανίζονται ως τεκμήρια και συνεπώς μπορούν να θεωρηθούν αξιόπιστα.

↓
 Ο τεκμηριωμένος λόγος βασίζεται σε:

- * ορθά και ισχυρά επιχειρήματα
- * εξακριβωμένα και επεξεργασμένα στοιχεία

B. Επίκληση στο συναίσθημα (του δέκτη)

Μέσο της πειθούς → το να διεγείρει τα συναισθήματα του δέκτη, εκείνα που θα τον παρακινήσουν στην προσδοκώμενη (για τον πομπό) απόφαση.

Μέσα για την επίκληση του συναισθήματος

1. **Περιγραφή:** π.χ. ένας βουλευτής που εισηγείται αύξηση των πολεμικών δαπανών, για να πείσει, διεγείρει το φόβο του ακροατηρίου για την εθνική ασφάλεια της χώρας περιγράφοντας παραστατικά τον εκσυγχρονισμένο πολεμικό εξοπλισμό του γειτονικού εχθρικού κράτους σε αντίθεση με τον απαρχαιωμένο της δικής τους χώρας
2. **Αφήγηση:** π.χ. ένας δικηγόρος περιλαμβάνει στην υπεράσπιση του αφήγηση των δραματικών γεγονότων που οδήγησαν τον ανήλικο κατηγορούμενο στην κλοπή, με στόχο να προκαλέσει τον οίκτο των δικαστών και το μετριασμό της ποινής του κατηγορουμένου.
3. **Το χιούμορ και η ειρωνεία** που στρέφονται εναντίον των θέσεων του αντιπάλου. Αποτελούν ισχυρά μέσα γιατί πρόθυμα ο δέκτης συμμερίζεται το χιούμορ και την ειρωνεία του πομπού και αποκτά ευνοϊκή διάθεση απέναντί του.

Κατάχρηση του χιούμορ → αρνητική για τον πομπό: Όταν το χιούμορ είναι ακράτητο, και σε άσχετες στιγμές δείχνει χαμηλή πνευματική στάθμη, έλλειψη κατάλληλης παιδείας και κριτικής ικανότητας για να σταθεί το άτομο ανάλογα απέναντι στην κάθε περίπτωση επίσης, το φτηνό και μη ποιοτικό χιούμορ δείχνει ανθρώπους με χαμηλό πολιτιστικό επίπεδο, μιμητικούς, που γελούν χωρίς λόγο.

Κατάχρηση της ειρωνείας → κυνισμός, ρηχότητα, αναληθσία, πνευματική ανεπάρκεια ή ακόμη και εκχυδαϊσμός.

4. Η **ποιητική λειτουργία της γλώσσας** (μεταφορές, παρομοιώσεις, εικόνες κτλ.)

5. **Συναισθηματικά φορτισμένες λέξεις** (π.χ. πατρίδα, έθνος, θρησκεία κτλ.)

6. **Ρητορικές ερωτήσεις ή αλλεπάλληλες ευθείες ερωτήσεις, επαναλήψεις λέξεων ή φράσεων και άλλα εκφραστικά μέσα**

Κατάχρηση της επίκλησης στο συναίσθημα → εκμετάλλευση των συναισθημάτων, των προκαταλήψεων, των ονείρων, των προσδοκιών του κοινού ανθρώπου από αδίστακτους ανθρώπους, για να επιτύχουν τους σκοπούς τους.

Π.χ. η κινδυνολογία ότι δήθεν επικείται πόλεμος, πείνα, εξάρθρωση της οικονομίας, διάλυση της χώρας, καταστροφή κτλ. η τακτική του λαϊκισμού με τον έπαινο και την κολακεία των αδυναμιών και των ελαττωμάτων του λαού με στόχο την εύνοιά του.

ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ

Π.χ.

Απέναντι στο δράμα των προσφύγων πολλές Ευρωπαϊκές Κυβερνήσεις σφυρίζουν αδιάφορα και μάλιστα, προκαλούν με φασίζουσα γλώσσα.

Ενδεικτική απάντηση:

Στο απόσπασμα αυτό ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ως τρόπο πειθούς την επίκληση στο συναίσθημα του αναγνώστη. Ειδικότερα, προκαλεί αισθήματα οργής και αγανάκτησης για τη στάση των κυβερνήσεων μέσω της ποιητικής λειτουργίας της γλώσσας («σφυρίζουν αδιάφορα», «φασίζουσα γλώσσα») αλλά και της αρνητικά συναισθηματικά φορτισμένης λέξης «φασίζουσα».

Προσοχή:

Στην επίκληση στο συναίσθημα γράφουμε πάντα και το συναίσθημα που προκαλείται (οργή, αγάπη, αγανάκτηση, οίκτος κτλ.)

Γ. Επίκληση στο ήθος (του πομπού)

Στόχος του πομπού → να κερδίσει την εμπιστοσύνη του δέκτη για την αξιοπιστία του μέσω του λόγου του.

ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΗΘΟΣ ΤΟΥ ΠΟΜΠΟΥ

Π.χ.

«Αναλαμβάνω τις τύχες της χώρας με βαριά συναίσθηση των ευθυνών μου και, όπως έκανα πάντοτε στην κοινωνική και πολιτική μου ζωή, θα προτάξω το δημόσιο και εθνικό συμφέρον έναντι του προσωπικού ή κομματικού»
(από ομιλία πολιτικού)

Ενδεικτική απάντηση:

Στο παραπάνω απόσπασμα ο πομπός-ομιλητής χρησιμοποιεί ως τρόπο πειθούς την επίκληση στο ήθος του πομπού. Συγκεκριμένα, προβάλλει ως θετικά στοιχεία της προσωπικότητάς του την υπευθυνότητα, την κοινωνική και πατριωτική συνείδησή του.

Δ. Επίκληση στην αυθεντία

Ορισμός της αυθεντίας: το πρόσωπο του οποίου οι απόψεις δεν μπορούν να αμφισβητηθούν από κανέναν, που όσα λέει έχουν ισχύ αξιώματος/αυτός που γνωρίζει σε βάθος ένα θέμα, ο ειδικός σε ένα θέμα με απόλυτο κύρος και αδιαμφισβήτητη ισχύ γνώμης.

Με την επίκληση στην αυθεντία ενισχύεται η αξιοπιστία ενός επιχειρήματος

ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΥΘΕΝΤΙΑ

Π.χ.

«Όπως υποστηρίζει και ο Αριστοτέλης, ο άνθρωπος είναι φύσει πολιτικό ον. Δε νοείται, λοιπόν, η αποπολιτικοποίηση, η απάθεια και η αδιαφορία των πολιτών για ό,τι συμβαίνει στον εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο χώρο»

Ενδεικτική απάντηση:

Στο παραπάνω απόσπασμα ο πομπός-ομιλητής χρησιμοποιεί ως τρόπο πειθούς την επίκληση στην αυθεντία. Συγκεκριμένα, επικαλείται την άποψη του Αριστοτέλη για την έμφυτη πολιτική τάση του ατόμου, προκειμένου να ενισχύσει την αξιοπιστία της θέσης του για την απαράδεκτη και καταδικαστέα απάθεια των πολιτών σήμερα.

Επιστημονικός λόγος: αναμενόμενη και θεμιτή η παράθεση αποσπασμάτων αυθεντιών → δείχνει για τον πομπό γνώση της βιβλιογραφίας και στήριξη σε αξιόπιστες πηγές.

Κατάχρηση της επίκλησης στην αυθεντία:

- κάλυψη της έλλειψης επιχειρημάτων από τον πομπό
- πολλές φορές επίκληση δημοφιλών προσώπων, αυθεντιών στον τομέα τους, που δεν είναι όμως ειδικοί στο θέμα που πραγματεύεται ο πομπός.

Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου

Τακτική αυτού που επιχειρηματολογεί

δεν ανασκευάζει τα επιχειρήματα του αντιπάλου του, αλλά κάνει προσωπική επίθεση εναντίον του → άσκηση κριτικής στο χαρακτήρα του και στην ιδιωτική του ζωή.

Πιθανοί λόγοι αυτής της τακτικής:

- έλλειψη ήθους και σεβασμού.
- εμπάθεια του πομπού κατά του αντιπάλου.
- αδυναμία στην αντιπαράθεση επιχειρημάτων και συνειδητοποίηση της υπεροχής των απόψεων του αντιπάλου.
- έλλειψη επαρκών γνώσεων και ορθής και πλούσιας επιχειρηματολογίας
- αξιοποίηση των "τρωτών" σημείων του αντιπάλου που διεγείρουν το συναίσθημα των δεκτών (π.χ. ντροπή, αργή, περιφρόνηση....) για ζητήματα ηθικής.
- δέκτες ευαίσθητοι στην ηθική.
- δέκτες αμαθείς ή λογικά ανεπαρκείς.

Λασπολογία:

κατηγορίες που δεν ευσταθούν και διατυπώνονται με χυδαίο και ανήθικο τρόπο.

Λασπολόγος:

εκτοξεύει ανήθικες και αβάσιμες κατηγορίες εναντίον κάποιου, με σκοπό να τον μειώσει. Στόχος η αμαύρωσή του στην κοινωνία, ο στιγματισμός, η σπίλωσή του.

ΔΟΚΙΜΙΟ

Είδος γραπτού λόγου-κειμένου / Γραμματειακό είδος

ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ – ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΟΚΙΜΙΟΥ

- Πεζο κείμενο περιορισμένης συνήθως έκτασης σε αντιδιαστολή προς τις τυπικές, πλήρεις και εξαντλητικές μελέτες
- Ο δοκιμιογράφος εκφράζει παρατηρήσεις, σκέψεις, συναισθήματα, περιπλανιέται ελεύθερα στο χώρο των ιδεών, προσπαθεί να αναλύσει, να ερμηνεύσει ή να εκλαϊκεύσει θέματα αισθητικής, ηθικής, κοινωνικής, πολιτικής τάξης, ακόμη και επιστημονικά
- Το δοκίμιο απ' όπου κι αν αντλεί τα θέματά του δε στέκεται στο επίκαιρο και στο προσωρινό, **αλλά ανάγεται στο μόνιμο και στο διαχρονικό**
- Σκοπός του δοκιμιογράφου είναι να:
 - να πληροφορήσει
 - να διδάξει → έχει ως πρώτο και κύριο στόχο να βαθιάει τη δυνατότητα του προβληματισμού μας, μας ενημερώνει, μας πληροφορεί, πλουτίζει τις γνώσεις μας, οξύνει την κρίση μας, καλλιεργεί την ευαισθησία μας
 - να τέρψει
 - να πείσει
- Άλλοτε προσεγγίζει τη λογοτεχνία και άλλοτε την επιστήμη ή τη φιλοσοφία

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΔΟΚΙΜΙΟΥ

Υπακούει στις εντολές μιας λογιότερης γραμματικής, αυτής που διέπει τον επιστημονικό ή το στοχαστικό λόγο, έχει επιμελημένο ύφος:

- Τεχνικές ομαλής ή φυσικής μετάβασης και συνοχής, π.χ. χρήση συνεκτικών μορίων και εκφράσεων, φράσεις - γέφυρες κτλ.
- Εκφράσεις που χαρακτηρίζουν έναν περισσότερο επιστημονικό λόγο, π.χ. μόρια και εκφράσεις που εκφράζουν μια στάση του συγγραφέα απέναντι στο θέμα (π.χ. πιθανώς, ενδεχομένως, βεβαίως κτλ) ή φανερώνουν την οπτική γωνία του για τα γραφόμενα (π.χ. επιρρήματα του τύπου «πολιτικά», «κοινωνικά», «οικονομικά» κτλ.)
- Στη σύνταξη: σύνθετη δομή των προτάσεων → μεγαλύτερη χρήση του υποτακτικού λόγου σε αντίθεση με τον παρατακτικό λόγο
- Μεγάλο σε έκταση αφηρημένο λεξιλόγιο
- Συχνά υπάρχει μια προφορικότητα στην έκφραση και κάποια οικειότητα στο ύφος, ώστε ο δοκιμιογράφος να επικοινωνήσει άμεσα με τον αναγνώστη

ΥΦΟΣ ΤΩΝ ΔΟΚΙΜΙΩΝ	
Επιστημονική - λογοκρατική διατύπωση (αναφορική - λογική λειτουργία της γλώσσας)	Λογοτεχνική διατύπωση (αφθονούν οι εικονικές και μεταφορικές εκφράσεις / ποιητική λειτουργία της γλώσσας)

ΕΙΔΗ ΤΟΥ ΔΟΚΙΜΙΟΥ	
Α. Δοκίμια με αποδεικτικό χαρακτήρα που προσεγγίζουν περισσότερο τον επιστημονικό λόγο: ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΔΟΚΙΜΙΑ	Β. Δοκίμια με πιο ελεύθερη οργάνωση που προσεγγίζουν περισσότερο τη λογοτεχνία: ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΑ ΔΟΚΙΜΙΑ

ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΙΔΩΝ	
1. Ως προς την οργάνωση	
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ευδιάκριτη δομή και αλληλουχία νοημάτων: είναι ορατή η παραγωγική ή η επαγωγική συλλογιστική πορεία: <ul style="list-style-type: none"> - στον πρόλογο ο συγγραφέας εκθέτει το θέμα και την κατευθυντήρια/κύρια ιδέα που αποτελεί τη θέση πάνω στο θέμα - στο κύριο μέρος ο συγγραφέας διασαφηνίζει την κύρια ιδέα ή αποδεικνύει τη θέση του - στον επίλογο παρουσιάζει συμπυκνωμένα ό,τι έχει αποδείξει ή επανεκθέτει την αρχική του θέση / αν έχει αποδείξει πειστικά το θέμα του, η θέση του παίρνει ένα νέο νόημα για τον αναγνώστη 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ συνειρμική οργάνωση: η δομή τους δεν καθορίζεται από τη σχέση απόδειξης ανάμεσα στη θέση του συγγραφέα και τη υποστήριξη της θέσης / υπάρχει ένα κεντρικό θέμα με το οποίο οι επιμέρους ιδέες συνδέονται περισσότερο ή λιγότερο συνειρμικά - ελεύθερη περιδιάβαση στο χώρο των ιδεών

2. Ως προς τη γλώσσα-το ύφος

- ✓ επιστημονική - λογοκρατική διατύπωση / αναφορική - λογική λειτουργία της γλώσσας
- ✓ αντικειμενικός και απρόσωπος τόνος με το γ' πρόσωπο
- ✓ λογοτεχνική διατύπωση: ποιητική λειτουργία της γλώσσας - εικονικές και μεταφορικές εκφράσεις
- ✓ προσωπικός και ενίοτε εξομολογητικός τόνος

3. Ως προς τους τρόπους πειθούς

- ✓ κύριος τρόπος πειθούς η επίκληση στη λογική του αναγνώστη, μέσα πειθούς τα επιχειρήματα και τα τεκμήρια
- ✓ βασικός ή συχνός τρόπος πειθούς είναι η επίκληση στο συναίσθημα και κύριο μέσο του η λογοτεχνική γλώσσα

4. Ως προς το στόχο του συγγραφέα

- ✓ στόχος του συγγραφέα είναι να πληροφορήσει, να διδάξει, να ερμηνεύσει, να πείσει
- ✓ στόχος του συγγραφέα να τέρψει, να συγκινήσει, απευθύνεται στην καλαισθησία μας

ΑΝΑΝΩΡΙΣΗ ΔΟΚΙΜΙΟΥ

Π.χ.

Το δοκίμιο του Ευ. Παπανούτσου, «Η δύναμη της μάζας» (σχολικό βιβλίο της Έκφρασης-Έκθεσης της Γ' Λυκείου

(από ομιλία πολιτικού)

Δυο χαρακτηριστικά περιεχομένου και μορφής που πιστοποιούν ότι το κείμενο ανήκει στο γραμματειακό είδος του δοκιμίου

Ενδεικτική απάντηση:

Περιεχόμενο:

Το κείμενο του Ευ. Παπανούτσου ανήκει στο γραμματειακό είδος του δοκιμίου. Συγκεκριμένα, ο συγγραφέας εκφράζει τις σκέψεις και τις παρατηρήσεις του πάνω σε ένα κοινωνικοπολιτικό ζήτημα διαχρονικού χαρακτήρα, τη μαζοποίηση, την τάση του ατόμου να χειραγωγείται από κυρίαρχες τάσεις και αντιλήψεις και να τις υιοθετεί άκριτα και υπάκουα. Σκοπός του δοκιμιογράφου είναι να διδάξει, δηλαδή να οξύνει την κρίση και να διεγείρει τον προβληματισμό του αναγνώστη σχετικά με αυτό το σοβαρό για το άτομο και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο φαινόμενο.

Μορφή:

Η γλώσσα του κειμένου είναι επιμελημένη και προσδίδει μια λογιότητα στο κείμενο. Ειδικότερα, είναι χαρακτηριστικό το μεγάλο σε έκταση αφηρημένο λεξιλόγιο (π.χ. μάζα, καμφορισμός, ομαδικές ιδεοληψίες κτλ.) και ο υποτακτικός λόγος (π.χ. «Ζώο κατ' εξοχήν κοινωνικό (ο Αριστοτέλης το ονομάζει στη γλώσσα του "πολιτικόν") ο άνθρωπος, όταν έρχεται αντιμέτωπος με σημαντικές για τη συλλογική ζωή "δοξασίες της μάζας", αισθάνεται ζωηρότερο ενδιαφέρον για τη συντήρηση των λαϊκών εξηγήσεων που κρατούν συμπαγή την ομάδα, παρά για τις κριτικές αναλύσεις που μπορούν να τη διαφέρουν και να τη διαλύσουν.»)

ΔΟΚΙΜΙΟ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΑ ΕΙΔΗ

Δοκίμιο και διδαχή, ημερολόγιο, επιστολή, διάλογος

- **Διδαχή:** λόγος με διδακτικό, συμβουλευτικό και σωφρονιστικό ύφος, χαρακτηριστικός κυρίως της εκκλησιαστικής ρητορικής.
Διαφοροποιείται από το δοκίμιο στο ότι έχει σωφρονιστική πρόθεση (βλ. παραπάνω στο δοκίμιο ως προς το να διδάξει).
Κοινός με το δοκίμιο ο σκοπός: να διδάξει.
- **Ημερολόγιο:** αυτοβιογραφικό κείμενο που στηρίζεται στη χρονολογική καταγραφή προσωπικών βιωμάτων, κρίσεων και παρατηρήσεων σχετικά με τα καθημερινά γεγονότα.
Διαφοροποιείται από το δοκίμιο ως προς την έλλειψη θεματικού πυρήνα, ως προς τον επικαιρικό χαρακτήρα που έχει αναγκαστικά αλλά και στο θέμα: το δοκίμιο δεν καταγράφει πράξεις της ζωής αλλά συμβάντα της εσωτερικής ζωής, την ανέλιξη του στοχασμού, την πνευματική πορεία.
Κοινά με το δοκίμιο η υποκειμενική σκοπιά, ο προσωπικός τόνος, μπορεί και ο εξομολογητικός τόνος.
- **Επιστολή:** κείμενο γραπτής επικοινωνίας που αποστέλλεται σε κάποιον και είναι, κατά κανόνα, γραμμένο σε αυθόρμητο, φυσικό και προσωπικό ύφος.
Διαφοροποιείται από το δοκίμιο ως προς το ότι ο δέκτης είναι συγκεκριμένο πρόσωπο. Στην εκκλησιαστική γραμματεία οι επιστολές είναι πραγματείες με χαρακτήρα παραινετικό και αναφέρονται σε θεολογικά και κοσμικά ζητήματα.
Κοινά με το δοκίμιο ο επικοινωνιακός χαρακτήρας, ο προσωπικός ή και εξομολογητικός τόνος, η ελευθερία του αυτοσχεδιασμού.

- **Διάλογος:** φιλοσοφικό ή λογοτεχνικό έργο με διαλογική ανάπτυξη του θέματος, όπου οι απόψεις του συγγραφέα παρουσιάζονται ως πόρισμα συζητήσεως ανάμεσα σε ένα ή περισσότερα πρόσωπα.
Διαφοροποιείται από το δοκίμιο και ως προς τη μορφή αλλά και ως προς τους σκοπούς που θέτει, ώστε η σύγκρισή τους να είναι σχεδόν αδύνατη. Κοινά με το δοκίμιο ο επικοινωνιακός χαρακτήρας και η θεματολογία.
- **Ομιλία – συνομιλία:** «τα κείμενα παίρνουν κάποτε τον προσωπικό τόνο του ημερολογίου και κάποτε πάλι είναι ομιλίες, δηλαδή σελίδες γραμμένες περισσότερο για να ακουστούν παρά για να διαβαστούν» (Γ. Σεφέρης για τα δοκίμιά του) / «κλείνω στις σελίδες αυτές μια συζήτηση που χρόνια τώρα κάνω με τον εαυτό μου, και καλώ τον αναγνώστη να προσθέσει τις δικές του απορίες, τις δικές του αναζητήσεις και τα δικά του συμπεράσματα... Αυτή άλλωστε η συνομιλία και αυτή η συνεργασία θαρρώ πως είναι το κέντρο του κριτικού και μαζί λογοτεχνικού λόγου, που συνηθίσαμε να τον ονομάζουμε δοκίμιο» (Π. Χάρης, δοκιμιογράφος).

Δοκίμιο και άρθρο, επιφυλλίδα, χρονογράφημα

- **Άρθρο:** κείμενο σε εφημερίδα ή σε περιοδικό που πραγματεύεται ένα ειδικό θέμα, εκφράζει την προσωπική θέση του αρθρογράφου και αφορά θέματα πολιτικά, οικονομικά, εκπαιδευτικά, επιστημονικά κτλ., κυρίως της τρέχουσας πραγματικότητας / έχει **επικαιρικό χαρακτήρα, αφορμάται πάντα από ένα επίκαιρο γεγονός που το σχολιάζει ή το ερμηνεύει** - το δοκίμιο δεν έχει επικαιρικό χαρακτήρα, ακόμη κι όταν αφορμάται από κάποιο σύγχρονο γεγονός, ανάγεται στο μόνιμο και στο γενικό. (Επίσης, χαρακτηριστικά του είναι: η αναφορική λειτουργία της γλώσσας, η λογική οργάνωση-δομή, η μικρότερη από το δοκίμιο έκταση).
- **Επιφυλλίδα:** κείμενο σε εφημερίδα με περιεχόμενο κατά κύριο λόγο μη ειδησεογραφικό, που αναφέρεται σε θέματα επιστημονικά, εγκυκλοπαιδικά, καλλιτεχνικά, φιλολογικά ή πολιτικά και **γράφεται από πρόσωπο ειδικό στο θέμα** - ο επιφυλλιδογράφος μπορεί να ξεκινήσει από ένα επίκαιρο θέμα, αλλά δε μένει προσκολλημένος στο επίκαιρο. Προχωρεί σε σκέψεις και παρατηρήσεις διαχρονικού χαρακτήρα και γενικότερου ενδιαφέροντος. (Επίσης, χαρακτηριστικά του είναι: η αναφορική λειτουργία της γλώσσας, η λογική οργάνωση-δομή, η μικρότερη από το δοκίμιο έκταση).
- **Χρονογράφημα:** κείμενο δημοσιογραφικό με λογοτεχνική χροιά, που **σχολιάζει επίκαιρα κυρίως πολιτιστικά ή κοινωνικά ζητήματα, με ελαφρύ και εύθυμο τρόπο.**
Κοινός με το δοκίμιο ο κοινωνικός τους χαρακτήρας

Διαφοροποιείται από το δοκίμιο στο ότι δεν ανάγεται από το ειδικό στο γενικό και από το επικαιρικό στο μόνιμο.

Δοκίμιο και πραγματεία, μελέτη, διατριβή και μονογραφία

Σκοπεύουν στην αντικειμενική, εμπειριστατωμένη και συστηματική πληροφόρηση, ενώ το δοκίμιο δεν εξαντλεί το θέμα και είναι συνήθως υποκατάμενικό.

- **Μελέτη:** Κάθε σοβαρή επιστημονική, ερευνητική και αναλυτική σπουδή ενός θέματος που δημοσιεύεται αυτοτελώς ως βιβλίο ή ως άρθρο περιοδικού.
- **Πραγματεία:** Εκτενέστερη μελέτη που προχωρεί σε λεπτομερή εξέταση ενός θέματος με απαιτήσεις πληρότητας. Επίσης, μπορεί να εμφανίζεται αυτοτελώς ή ως δημοσίευση σε επιστημονικό περιοδικό.
- **Διατριβή:** Εκτενέστερη πραγματεία και επί ειδικού θέματος, με αυστηρές μεθοδολογικές προδιαγραφές που πληρούν τις απαιτήσεις συγκεκριμένης επιστήμης, η οποία υποβάλλεται προς κρίση σε πανεπιστημακό επίπεδο (σχολές, τμήματα, τομείς) για τη διεκδίκηση του τίτλου του διδάκτορα.
- **Μονογραφία:** Επιστημονική μελέτη που πραγματεύεται συγκεκριμένο, αυτοτελές, απόλυτα εξειδικευμένο θέμα κατά τρόπο διεξοδικό.

ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ

1. **Χαρακτηρίζουμε τον πολιτικό λόγο** ως προς την πειθώ αλλά και ως προς τα **χαρακτηριστικά της γλώσσας της εξουσίας: λεκτικός πληθωρισμός: πλεονασμοί, κατάχρηση συνωνύμων, δεοντολογική διατύπωση, μεγαλοστομία, πλήθος εννοιών-αξιών που φορτίζουν συναισθηματικά το δέκτη, σοφίσματα, ακυρολεξία, σκόπιμες ασάφειες κτλ.** (σελ. 83 και 220 - 223 σχ. βιβλ.)
2. **Δίκαιος** χαρακτηρίζεται ο λόγος της παιδείας: **επίκληση στη λογική με επιχειρηματολογία και τεκμηρίωση που κινητοποιεί την κρίση και τον προβληματισμό / υποτακτικός λόγος / στόχος η διαφώτιση-η καλλιέργεια του πνεύματος - Άδικος** χαρακτηρίζεται ο λόγος της εξουσίας-της προπαγάνδας: **επίκληση στο συναίσθημα με σοφίσματα, συναισθηματικά φορτισμένες λέξεις-αξίες, κολακεία του δέκτη / παρατακτικός λόγος-λεκτικός πληθωρισμός / στόχος η παραπλάνηση-η χειραγώγηση του δέκτη**
3. **Αναγνωρίζουμε τα χαρακτηριστικά του διαφημιστικού λόγου:** λεκτικός πληθωρισμός, δηλ. πλεονασμοί με επίθετα-συνώνυμα κτλ., ηχηρές λέξεις-νεολογισμοί-λεκτικά τέρατα-αμφισημίες κτλ.)
4. **Αναγνωρίζουμε τα χαρακτηριστικά του επιστημονικού λόγου** (σελ. 84 και 188 σχ. βιβλ.): αναφορική λειτουργία της γλώσσας, απρόσωπος και αντικειμενικός τόνος, λογική οργάνωση-αυστηρή δομή του κειμένου, επίκληση στη λογική, ειδικό λεξιλόγιο...
5. **Αιτιολογούμε τη χρήση παραδειγμάτων:** καθίσταται πιο εύληπτος, εναργής (σαφήνεια), οικείος-άμεσος και πειστικός (τεκμηριωμένος-επεξεργασμένος) ο λόγος.
6. **Αιτιολογούμε τη χρήση αναλογίας:** εκλαΐκευση ή κατανόηση-σαφήνεια (στον επιστημονικό λόγο ή στα δοκίμια-άρθρα κτλ.), παραπλάνηση (κυρίως στο διαφημιστικό και τον πολιτικό λόγο) / επίκληση στο συναίσθημα. Η αναλογία μπορεί να είναι μεταφορική ή κυριολεκτική.
7. **Διακρίνουμε τους τρόπους οργάνωσης / ανάπτυξης του λόγου** (παραγράφου): α) με ορισμό έννοιας, β) με διαίρεση έννοιας, γ) με παραδείγματα, δ) με αιτιολόγηση, ε) με σύγκριση-αντίθεση, στ) με σχέση αιτίου-αποτελέσματος, ζ) με αναλογία, αλλά και με **συνδυασμό τρόπων.** (η ερώτηση μπορεί να τεθεί και με τη μορφή: «Με ποιον τρόπο

αναπτύσσεται / οργανώνεται η θεματική περίοδος; / Πώς οργανώνεται ο λόγος στην παράγραφο;»

8. Διακρίνουμε τη δομή/τα δομικά στοιχεία του κειμένου:
- Θεματική περίοδος-λεπτομέρειες-κατακλείδα για την παράγραφο
 - πρόλογος-κύριο μέρος-επίλογος για το κείμενο
9. Χωρίζουμε μία παράγραφο του κειμένου σε δύο τμήματα-παραγράφους με βάση τα χωρία που ορίζουν διαφορετικούς τρόπους ανάπτυξης ή διαφορετικά νοήματα, π.χ. αίτιο-συνέπεια, ορισμός-παράδειγμα, πρόβλημα-λύση κτλ. Στο χωρισμό βοηθούν -ορισμένες φορές- οι διαρθρωτικές λέξεις και μεταβατικές φράσεις, πχ. Έτσι, για παράδειγμα, τη λύση στο πρόβλημα θα δώσει κτλ.
10. Σχολιάζουμε τη συνοχή του κειμένου:
- η σύνδεση των περιόδων και των παραγράφων μπορεί να γίνει με διαρθρωτικές/ μεταβατικές/ συνδετικές λέξεις (π.χ. επιπλέον, ακόμη, ωστόσο, ...), με την αντωνυμία που λειτουργεί συνδετικά (αυτός, -ή, -ό), με επανάληψη λέξης / έννοιας, με αντικατάσταση λέξης με συνώνυμη, υπερώνυμη, ευρύτερη έννοια κτλ.
11. Σχολιάζουμε τη συνεκτικότητα του κειμένου, δηλ. τη νοηματική σχέση μιας παραγράφου με την αμέσως επόμενη της: π.χ. αίτιο - αποτέλεσμα, πρόβλημα - λύση, αντίθεση, πρόσθεση αιτιών /συνεπειών κτλ.
12. Σχολιάζουμε την αλληλουχία του κειμένου: δομικά στοιχεία, συνοχή, συνεκτικότητα
13. Γνωρίζουμε πώς γίνεται το διάγραμμα ενός κειμένου:

ΤΙΤΛΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Θέμα:...

Θέση του συγγραφέα:...

ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

A. Τίτλος παραγράφου

1. πρώτη σημαντική λεπτομέρεια
2. δεύτερη σημαντική λεπτομέρεια

3.κτλ

Β. Τίτλος παραγράφου

1. πρώτη σημαντική λεπτομέρεια
2. δεύτερη σημαντική λεπτομέρεια

(η ίδια διαδικασία σε κάθε παράγραφο)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συμπέρασμα:...

Πρέπει να είμαστε σε θέση να εντοπίζουμε και τις **νοηματικές ενότητες** ενός κειμένου: σύνολα παραγράφων με κοινό αντικείμενο ανάλυσης, π.χ. σε ένα κείμενο η 2^η και η 3^η παράγραφος μπορεί να αναφέρονται στα **αίτια** ενός φαινομένου. Τότε θα δώσουμε κοινό πλαγιότιτλο και στις δυο, π.χ. Τα αίτια του ρατσισμού.

14. Σχολιάζουμε τη λογική οργάνωση του κειμένου: Αναφέρουμε συνοπτικά τη λογική πορεία του, χωρίς εκτενείς αναφορές σε επιχειρήματα Π.χ.: Στον πρόλογο καταγράφεται το θέμα,.....και η θέση,..... Στο κύριο μέρος, αρχικά, δίνονται τα αίτια του προβλήματος και στη συνέχεια οι συνέπειες. Έπειτα, παρουσιάζονται οι τρόποι αντιμετώπισης. Τέλος, στον επίλογο καταγράφεται το συμπέρασμα... (Μοιάζει με διάγραμμα σε συνοπτική μορφή)

15. Σχολιάζουμε τη λειτουργία ενός εκφραστικού μέσου (π.χ. α' πληθυντικό, μεταφορική γλώσσα, ρητορικές ερωτήσεις κτλ.):

- ως προς το ύφος, τον τόνο του κειμένου,
- την πειθώ (μέσο -τρόπος),
- το περιεχόμενο (τονίζει, επισημαίνει ένα νόημα, μια θέση κτλ./καθιστά πιο εύληπτο το μήνυμα-διασαφηνίζει κτλ.) και επομένως,
- την προσέγγιση του δέκτη -αναγνώστη ή ακροατή.
Συνήθως ένα εκφραστικό μέσο διαμορφώνει ύφος αμεσότητας-οικειότητας και κεντρίζει το ενδιαφέρον του δέκτη, κινητοποιεί τη σκέψη, ενεργοποιεί και καθιστά πιο εύληπτο το μήνυμα.
- Ιδιαίτερα για το α' πληθυντικό δηλώνουμε - εκτός από το ύφος - ότι δηλώνει την καθολικότητα του φαινομένου.

16. Σχολιάζουμε τη χρήση της ευθείας ερώτησης: στην αρχή του κειμένου εισάγει στο θέμα/δηλώνει το θέμα του συγγραφέα, στην αρχή παραγράφου έχει το ρόλο της θεματικής περιόδου-εισάγει στο θέμα της παραγράφου ή έχει μεταβατική λειτουργία στο κείμενο (ομαλό πέρασμα από τη μια

νοηματική ενότητα στην άλλη) - σε όλες τις περιπτώσεις διαμορφώνει ύφος αμεσότητας, οικειότητας για τον αναγνώστη.

17. Σχολιάζουμε τη χρήση εισαγωγικών: ορολογία-ειδικό λεξιλόγιο, όνομα-τίτλος, μεταφορική γλώσσα, ειρωνεία, έμφαση, αυτούσια αναφορά / μεταφορά των λόγων - της άποψης κάποιου.
18. Σχολιάζουμε τη χρήση παρενθέσεων: επεξήγηση, διευκρίνιση, διασαφήνιση, σχόλιο-σκέψη του συγγραφέα (την ίδια λειτουργία έχει και η διπλή παύλα)
19. Σχολιάζουμε τη χρήση αποσιωπητικών: ανολοκλήρωτο νόημα, ειρωνεία, έμφαση, υπονοούμενο σχόλιο
20. Σχολιάζουμε τη χρήση της άνω τελείας (η άνω τελεία δημιουργεί δύο ή περισσότερες ημιπεριόδους): ολοκλήρωση-συμπλήρωση-επεξήγηση νοήματος, αντίθεση, συνειρμική σκέψη, απαρίθμηση
21. Χαρακτηρίζουμε το ύφος ενός κειμένου:
- α) Ανάλογα με τη σύνταξη του κειμένου, το λεξιλόγιό του:
- Ο μακροπερίοδος λόγος με τη συνεχή υπόταξη (σύνδεση ομόμοιων ως προς το είδος δευτερευουσών προτάσεων) αλλά και την επιλογή σπάνιων λέξεων κάνει το ύφος περίπλοκο, επιμελημένο, σύνθετο, υψηλό, κάποιες φορές και εξεζητημένο, και εντάσσει το κείμενο στη μορφή του απαιτητικού, προσεκτικού και καλά οργανωμένου λόγου. Η υιοθέτηση ενός τέτοιου ύφους δεν είναι μειονέκτημα, εφόσον ο συγγραφέας είναι έμπειρος και καλός χρήστης της γλώσσας.
Χαρακτηριστικό παράδειγμα μακροπεριόδου λόγου : Η στενή αυτή σύνδεση με την πραγματικότητα δίνει αυθεντικότητα στην αφήγηση, όπως η έμμεση ή άμεση αναφορά σε προσωπικά βιώματα, από τα οποία και αποκλειστικά φαίνεται να αντλεί, της προσφέρει τη βαθύτερη εκείνη συγκίνηση, που μονάχα η εξομολόγηση επιτυγχάνει.
 - Οι κοφτές και σύντομες προτάσεις και ο παρατακτικός λόγος (σύνδεση ομοίων ως προς το είδος κύριων κατά βάση- προτάσεων) δημιουργούν ύφος εμφαντικό, τονίζονται ιδιαίτερα τα λεγόμενα και οι επισημάνσεις του ρήτορα (βλ. το κείμενο του Χίτλερ). Ταυτόχρονα το ύφος γίνεται οικείο, άμεσο, με στοιχεία προφορικότητας.
 - Εμφαντικό ύφος δημιουργείται και με τις αλληπάλληλες επαναλήψεις ομοίων δευτερευουσών προτάσεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα από το λόγο του Βενιζέλου: «Και το αποτέλεσμα πάντων τούτων: Ότι ο βίος κατέστη δυσχερέστερος δια τας μέσας και απορωτέρας τάξεις, ότι μέγα μέρος, και δυστυχώς το αλκιμότερον του άρρενος πληθυσμού,

φέρεται...προς την μετανάστευσιν, ότι εις την οικογένεια των πεπολιτισμένων λαών η Ελλάς υπεβιάσθη...»

- Την ίδια λειτουργικότητα ως προς το ύφος έχει και ο **ασύνδετος λόγος** ή και το **πολυσύνδετο**.
- Το **ειδικό λεξιλόγιο** κάνει το ύφος **σύνθετο, λόγιο, επιστημονικό**. Αυτό συμβαίνει κυρίως στον επιστημονικό λόγο ή στην πραγματεία που χρησιμοποιείται η **γλωσσική ποικιλία μιας συγκεκριμένης επιστήμης, τέχνης** ή και επαγγέλματος. Π.χ. Ως βασικά επιχειρήματα για την κατάργηση της θανατικής ποινής προβάλλονται: η ανελαστικότητα της ποινής αυτής τόσο κατά τη νομοθετική οριοθέτηση όσο και κατά τη δικαστική επιμέτρησή της, το ανεπανόρθωτο σε περίπτωση δικαστικής πλάνης... Στο παραπάνω κείμενο χρησιμοποιείται το **ειδικό λεξιλόγιο της νομικής επιστήμης**.
- Η **ποιητική λειτουργία της γλώσσας** κάνει το ύφος **λογοτεχνικό ή λυρικό, στοχαστικό** (βλ. στο στοχαστικό δοκίμιο).
- Το **καθημερινό λεξιλόγιο** δημιουργεί ύφος **οικείο**. Π.χ. στην επιστολή: Συλλογιζόμουν, ξέρεις, πάλι αντιγραφές, πάλι ταχυδρομεία και αργοπορίες. Πράγματα που τα βαριέμαι φορτικά.
- Το **ύφος μπορεί να είναι καυστικό, δηκτικό, ειρωνικό**, όταν ο συγγραφέας επιθυμεί να στηλιτεύσει, να σατιρίσει ένα πρόσωπο ή ένα γεγονός (βλ. χρονογράφημα).
- Το **ύφος είναι εναργές** όταν τα επιχειρήματα δίδονται με **σαφήνεια και ακριβολογία**.
- Το **πομπώδες και στομφώδες ύφος** αποβλέπει στον εντυπωσιασμό και χαρακτηρίζεται από **υπερβολική μεγαλοπρέπεια, έλλειψη φυσικότητας**. Αυτό γίνεται με την υπερβολική χρήση της καθαρεύουσας και εξεζητημένων λέξεων.
- Ο **τόνος του κειμένου είναι απρόσωπος και αντικειμενικός** με τη χρήση του τρίτου προσώπου και τη λογική λειτουργία της γλώσσας.
- Στοιχεία **οικειότητας-αμεσότητας** στο ύφος:
 - το α' και β' πρόσωπο
 - το απλό ή και καθημερινό λεξιλόγιο
 - ο ευθύς λόγος
 - οι ερωτήσεις και οι ρητορικές ερωτήσεις
 - ο διάλογος
 - το χιούμορ και η ειρωνεία
 - τα παραδείγματα
 - η ποιητική λειτουργία της γλώσσας (υπό προϋποθέσεις που αφορούν στο είδος του κειμένου και στο γενικότερο ύφος του)

β) Ανάλογα με τη θεματολογία του κειμένου, το σκοπό του συγγραφέα και τους δέκτες στους οποίους απευθύνεται.

- αν απευθύνεται σε ένα ειδικό κοινό, το θέμα του είναι ειδικό και ο στόχος του να ερμηνεύσει, να πραγματευτεί ένα εξειδικευμένο αντικείμενο, τότε το ύφος είναι πιο σύνθετο και επιμελημένο, με απρόσωπο και αντικειμενικό τόνο.
- αν απευθύνεται σε ένα ευρύ κοινό και το θέμα του είναι γενικότερου ενδιαφέροντος, τότε το ύφος θα έχει και στοιχεία αμεσότητας, προφορικότητας, οικειότητας.
- αν ο στόχος του συγγραφέα είναι να *τέρψει τον αναγνώστη*, τότε το ύφος θα είναι λογοτεχνικό-γλαφυρό, ευχάριστο, χιουμοριστικό, σατιρικό.

22. Διακρίνουμε την αναφορική και την ποιητική λειτουργία της γλώσσας:

- **Αναφορική - λογική / κυριολεκτική (δήλωση):** παρουσιάζει μια πραγματικότητα και την αντίληψη που έχει ο πομπός γι' αυτήν, δηλαδή την πληροφορία που φέρνει το μήνυμα. Παρέχει πληροφόρηση και απευθύνεται στη λογική του δέκτη. Στη γλώσσα αυτή στηρίζεται το αποδεικτικό δοκίμιο, ο επιστημονικός λόγος και η πραγματεία, το άρθρο.
- **Ποιητική - μεταφορική (συνυποδήλωση):** προσφέρει το μήνυμα με ορισμένη μορφή (μεταφορική-συνυποδηλωτική χρήση των λέξεων) που έχει στόχο την αισθητική απόλαυση. Ακολουθείται στα λογοτεχνικά είδη και στο στοχαστικό δοκίμιο. Ο συγγραφέας την ακολουθεί, όταν θέλει να τέρψει το δέκτη, να συγκινήσει και γενικά να κάνει επίκληση στο συναίσθημά του. Ωστόσο, η μεταφορά χρησιμοποιείται ευρέως σε κάθε κείμενο και έχει πολλαπλές λειτουργίες: έμφαση, αμεσότητα-οικειότητα, ειρωνεία, επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη κτλ.

23. Σχολιάζουμε το είδος της σύνταξης, την επιλογή της ενεργητικής και παθητικής σύνταξης:

- με την ενεργητική σύνταξη ο συγγραφέας δίνει έμφαση στο υποκείμενο που ενεργεί.
- με την παθητική σύνταξη τονίζεται κυρίως η πράξη του υποκειμένου και το αποτέλεσμα της ενέργειάς του. Με την παθητική σύνταξη αποκτά ποικιλία η πλοκή του λόγου, το ύφος - αρκετές φορές - γίνεται πιο επιμελημένο και ο λόγος πιο καλά οργανωμένος. Μεταβάλλεται σε υποκείμενο η έννοια που συνήθως παριστάνεται ως αντικείμενο, εφόσον αυτή κρίνεται το κύριο στοιχείο της πρότασης.

24. Σχολιάζουμε τη **συντακτική σειρά των όρων** μιας πρότασης:
Η «κανονική» συντακτική σειρά είναι Υποκείμενο-Ρήμα-Αντικείμενο ή Κατηγορούμενο. Η σειρά αυτή αλλάζει και προτάσσεται εκείνος ο όρος στον οποίο επιθυμεί ο συγγραφέας να δώσει έμφαση.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ
ΛΟΓΟΣ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ
ΛΟΓΟΣ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ
ΛΟΓΟΣ